

Anna-Maria Eronen

MAAHANMUUTTAJIEN MASENNUSOIREIDEN SEULONTA PHQ (PATIENT HEALTH QUESTIONNAIRE) -9- KYSELYLOMAKKEEN AVULLA TURUN VARISSUON TERVEYSASEMALLA

Syventävien opintojen kirjallinen työ

Syksylukukausi 2020

Anna-Maria Eronen

MAAHANMUUTTAJIEN MASENNUSOIREIDEN SEULONTA PHQ (PATIENT HEALTH QUESTIONNAIRE) -9- KYSELYLOMAKKEEN AVULLA TURUN VARISSUON TERVEYSASEMALLA

Kliininen laitos, Yleislääketiede

Syksylukukausi 2020

Vastuhenkilö: Jaana Franck, Päivi Korhonen

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Lääketieteellinen tiedekunta

ERONEN, ANNA-MARIA: Maahanmuuttajien masennusoireiden seulonta PHQ (Patient Health Questionnaire)-9-kyselylomakkeen avulla Turun Varissuon terveysasemalla

Syventävien opintojen kirjallinen työ

Yleislääketiede

Joulukuu 2020

Tässä tutkimuksessa selvitettiin PHQ (Patient Health Questionnaire) -9-kyselylomakkeen avulla mielen-terveysongelmien ja erityisesti masennuksen esiintyvyyttä Turussa Varissuon terveysaseman maahanmuuttajataustaisilla potilailla. PHQ-9-kyselylomake valittiin tutkimukseen, koska se on olemassa useammalla eri kielellä ja sen täyttäminen on nopeaa ja helppoa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko tämä kyselykaavake sopiva maahanmuuttajien mielen-terveysongelmien seulontaan. Tavoitteena oli toisaalta arvioida lomakkeen käyttämisen helppoutta potilaan näkökulmasta ja toisaalta analysoida tuloksia suhteessa aiempaan tietoon maahanmuuttajilla esiintyvistä masennuksesta. Maahanmuuttajien mielen-terveysongelmiin liittyvää tutkimusta on maailmalla vähän. PHQ-9-kyselyn avulla tehtyä tutkimusta maahanmuuttajien mielen-terveysongelmien esiintyvyydestä ei ole tiettävästi toteutettu aikaisemmin.

Tutkimus toteutettiin 1.2.–1.6.2019 Turussa Varissuon terveysasemalla kyselymetodilla. Ei ollut tiedossa, minkä syyn takia vastaajat hakeutuivat terveysasemalle, eli heidät valikoitiin vain maahanmuuttajataustan perusteella mukaan tutkimukseen. Kyselyyn vastanneita oli 56 henkilöä, ja he olivat lähtöisin 11 eri maasta.

Kyselyyn vastanneista 96 % koki lomakkeen täyttämisen mielekkääksi ja helpoksi. Tarkkailemalla ihmisiä sai vaikutuksen, että kyselylomakkeen täyttäminen oli erittäin nopeata. Keskimäärin kyselylomakkeen täyttämiseen meni aikaa n. 2 min. Tämän tuloksen perusteella PHQ-9-kyselylomaketta on mahdollista käyttää maahanmuuttajien mielen-terveysongelmien seulonnan välineenä. PHQ-9-kyselyn yhteispisteiden kaikkien vastaajien keskiarvo oli 4.8, mikä viittaisi lievään masennukseen. Tämä tulos tukee aiempaa tietoa maahanmuuttajilla esiintyvistä masennuksesta.

Maahanmuuttajien masennusoireiden seulonta PHQ (Patient Health Questionnaire)-9-kyselylomakkeen avulla Turun Varissuon terveysasemalla

Taustaa

Suomessa arvioidaan masennuksen esiintyvyyden perusterveydenhuollon potilailla olevan noin 10 %⁶. Väestötutkimuksissa vuosittainen masennuksen esiintyvyys on ollut 4–5 %². On todettu, että sukupuolierot masennus- ja ahdistusoireilussa ovat huomattavasti pienempiä, kun oireita kysytään kyselylomakkeella, jonka vastaaja täyttää itse⁴. Maahanmuuttajien masentuneisuuden on todettu useissa tutkimuksissa olevan suurempaa kuin perusväestön¹. Suomessa asuvilla venäläistaustaisilla naisilla ja kurditaustaisilla miehillä on neljänneksellä masennusta, ja kurditaustaisilla naisilla peräti puolella³. Hollannissa on kuitenkin tehty tutkimus, jonka mukaan todettiin masennus 25 %:lla haastatelluista turvapaikanhakijoista, jotka olivat Irakin kurdeja¹. Suomessa somalialaistaustaiset miehet ja naiset sekä venäläistaustaiset naiset kertoivat käyttäneensä harvemmin mielenterveyspalveluja kuin samanikäinen koko väestö⁷. Suomessa on tehty tutkimus, jonka mukaan maahanmuuttajilla oli 8 % vähemmän perusterveydenhuollon käyntejä ja jopa 27 % vähemmän erikoissairaanhoidon käyntejä kuin muulla väestöllä⁷.

Patient Health Questionnaire (PHQ)-kyselylomakkeen ovat kehittäneet lääkärit Spitzer, Williams ja Kroenke 1990-luvulla⁸. PHQ-9-kysely on kehitetty PHQ:sta ja se on erityisesti tarkoitettu masennuksen arviointiin perusterveydenhuollon tasolla⁸. PHQ-9-kyselylomaketta käytetään perusterveydenhuollossa diagnosoinnin yhteydessä tunnistamaan oireet, lääkityksen tehon seurantaan ja kohdentamaan, mihin oireisiin lääke tehoaa⁵. PHQ-9-kyselylomake valittiin tähän tutkimukseen, koska se on käännetty useille kielille ja sen täyttäminen on nopeaa ja helppoa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko PHQ-9-kyselykaavake sopiva maahanmuuttajien mielenterveysongelmien seulontaan. Halusin toisaalta arvioida lomakkeen käyttämisen helppoutta ja mielekkyyttä potilaan näkökulmasta ja toisaalta analysoida tuloksia suhteessa aiempaan tietoon maahanmuuttajilla esiintyvistä masennuksesta.

Menetelmät

Varissuolla asuu n. 9000 asukasta, joista n. 40 % on maahanmuuttajia. Maahanmuuttajien alkuperäismaita on yli 60. Varissuon terveysaseman ohella samassa rakennuksessa toimivat myös neuvola, hammashoitola, kuntoutus, kotihoito ja laboratorio.

PHQ-9-kyselylomake sisältää yhdeksän kysymystä aiheista: mielihyvän kokeminen, alakuloisuus, nukkuminen, väsymys, ruokahalu, huonommuuden tunne, keskittyminen, psykomotoriikka ja itsetuhoisuus. Jokaisesta kysymyksestä saa pisteitä 0-3 väliltä. 0 pistettä saa, jos ei ole kokenut kysymykseen liittyviä oireita ja 3 pistettä saa, jos on kokenut kysymykseen liittyviä oireita lähes joka päivä. Pisteet lasketaan yhteen ja kokonaispisteiden perusteella voidaan arvioida potilaan masennuksen taso. 0-4 pistettä tarkoittaa, että potilaalla ei ole masennusta, 5-9 pistettä tarkoittaa lievää masennusta, 10-14 pistettä tarkoittaa kohtalaista masennusta, 15-19 pistettä tarkoittaa kohtalaisen vakavaa masennusta ja 20 pistettä tai yli tarkoittaa vakavaa masennusta. PHQ-9-kyselylomakkeeseen oli liitetty mukaan esitietolomake, jossa kysyttiin potilaan ikä, sukupuoli, kotimaa, pakolaisstatus, ja kuinka kauan on oleskellut Suomessa. Kyselylomakkeen lopussa oli kaksi kysymystä lomakkeen mielekkyydestä: tuntuivatko lomakkeen kysymykset mielekkäiltä? Oliko lomake helppo täyttää?

Selvitin PHQ-9-kyselylomakkeen avulla mielenterveysongelmien esiintyvyyttä Turussa Varissuon terveysasemalla asioivilla maahanmuuttajataustaisilla potilailla. Tutkimus toteutettiin 1.2.–1.6. 2019 välisenä aikana ovensuukyselyinä. Tutkija kävi yhteensä 12:na eri päivänä noin kuuden tunnin ajan keräämässä kyselylomakkeita. Tutkija seiso i pääoven läheisyydessä ja jakoi lomakkeita täytettäväksi maahanmuuttajille. Tutkija myös keräsi takaisin lomakkeet vastanneilta. Tutkija tarkkaili, kun maahanmuuttajat täyttivät kyselylomakkeita ja sen perusteella arvioi vastausaikaa. Jokaiselta terveysasemaan menevältä kysyttiin halukkuutta vastata kyselylomakkeeseen, ainoana sisäänottokriteerinä oli maahanmuuttajataustaisuus. Tietoa siitä, minkä takia potilaat hakeutuivat terveysasemaan, ei kysytty. Harva kieltäytyi kyselylomakkeen vastaamisesta.

Tulokset

Kyselyyn vastasi 56 henkilöä. He olivat peräisin 12 eri maasta ja eniten vastaajia oli Somaliasta ja Irakista. Vastanneiden keski-ikä oli 29 vuotta ja ikäjakauma 19–46 v. Kyselyyn vastanneista 96 % koki lomakkeen täyttämisen mielekkääksi ja helpoksi. Miehistä näin koki 100 % ja naisista 94 %. PHQ-9-kyselyn yhteispisteiden kaikkien vastaajien keskiarvo oli 4.8, mikä viittaisi lievään masennukseen. Tutkimuksessa korostui alle 30-vuotiaiden irakilaiden, somalilaiden miesten, intialaiden naisten ja syyrialaiden miesten depressiiviset oireet. Tarkkailemalla ihmisiä sai vaikutelman, että kyselylomakkeen täyttäminen oli erittäin nopeata. Keskimäärin kyselylomakkeen täyttämiseen meni aikaa n. 2 min.

Kyselyn keskeisimmät tulokset on koottu taulukkoon 1.

	<30-v.	≥30-v.	nainen	mies
Iran	3/3 1,7p	1/1 1p	1/1 0p	3/3 2p
Irak	13/13 9,8p	6/6 4,7p	9/9 4,8p	10/10 4,9p
Somalia	8/8 5,25p	4/4 4,75p	10/10 4,1p	2/2 10p

Chile	0/1 4p	- -	0/1 4p	- -
Meksiko	- -	1/1 1p	- -	1/1 1p
Ecuador	1/1 10p	- -	1/1 10p	- -
Intia	1/1 11p	4/4 6p	3/3 8,3p	2/2 5p
Nigeria	3/3 4,3p	4/4 4,5p	5/5 4,4p	2/2 4,5p
Syyria	1/1 13p	2/2 3,5p	1/1 6p	2/2 7p
Indonesia	1/1 5 p	- -	- -	1/1 5p
Vietnam	- -	1/1 2p	- -	1/1 2p
Venezuela	- -	0/1 9p	0/1 9p	- -

Taulukko1. PHQ-9 pisteiden keskiarvo (alempi arvo) kansalaisuuden, iän ja sukupuolen perusteella. Ylempi arvo kertoo kuinka moni vastanneista piti kyselyä helppona / vastaajien määrän.

Pohdinta

Masennuksen esiintyvyyttä Suomeen sijoittuneilla maahanmuuttajilla on tutkittu vasta melko vähän, mutta tähän mennessä tehtyjen tutkimusten perusteella heillä näyttäisi esiintyvän enemmän masentuneisuutta kuin kantaväestöllä ¹. Koska on myös tiedossa, että maahanmuuttajat käyttävät terveyspalveluja vähemmän kuin kantaväestö, on mahdollista, että masennuksen oireet jäävät terveydenhuollolta havaitsematta ⁷.

PHQ-9-kyselylomakkeen käytöstä mielenterveysongelmien seulonnassa maahanmuuttajilla Suomessa ei juuri ole tietoa. Tähän tutkimukseen vastanneet kokivat kyselyyn vastaamisen helpoksi ja nopeaksi. Tulokset tukevat aiempaa tietoa maahanmuuttajien kantaväestöä suuremmasta masentuneisuudesta.

Tutkimukseen vastanneiden suurimmat ryhmät olivat alle 30-vuotiaat somalialaiset ja irakilaiset. Näistä kahdesta suurimmasta otoksesta esiintyi enemmän depressiivisiä oireita alle 30-vuotiailla irakilaisilla. Mahdollisia selittäviä tekijöitä irakilaisten nuorten depressiivisten oireiden esiintyvyydelle ovat kotimaan tilanne, lapsuuden traumaattiset kokemukset, saapumisikä Suomeen, perhetilanne ja kotitutuminen Suomeen.

Aiheesta ei ole tehty tutkimuksia aikaisemmin, ja siksi tulosten vertaileminen on vaikeata. Viitteitä siitä, että maahanmuuttajataustaisten henkilöiden masennuksesta voitaisiin saada lisätietoa tämän tyyppisen lyhyen kyselyn avulla, kuitenkin saatiin. Tutkimus tavoitti Varissuon alueella asuvista maahanmuuttajista n.1.6 %. Suuria johtopäätöksiä tai yleistyksiä ei voi vetää tutkimuksen tuloksista, koska otoskoko oli varsin pieni.

On myös mahdollista, että keskivaikeat/vaikeat depressiopotilaat ovat hoidossa erikoissairaanhoidon piirissä, jolloin tutkimus ei välttämättä olisi heitä tavoittanut. Koska ovensuunkyselyssä oli ainoastaan yksi henkilö ojentamassa maahanmuuttajille kyselykaavakkeita, on mahdollista, että tutkimus ei tavoittanut kaikkia maahanmuuttajia, jotka kyseisinä päivinä kävivät terveysasemalla. On myös muistettava, että kyselylomakkeen avulla voidaan vain seuloa depressiivisten oireiden esiintyvyyttä. Diagnoosi vaatii lääkärin vastaanoton, jossa tehdään kliininen haastattelu ja tutkimus.

Jatkotutkimuksia aiheesta tarvitaan, jotta saadaan luotettavampia ja koko maahanmuuttajaväestön yleistettäviä tuloksia. Erityisesti tarvitaan lisätutkimuksia, joissa otoskoko on suurempi, ja vertailua mielenterveysongelmien seulonnassa eri kyselylomakkeiden välillä. Kiinnostusta olisi myös tutkia eri kansalaisuuksien mielenterveysongelmien piirteitä ja näiden vaikutusta seulonnan toteuttamiseen sekä sukupuolten välisiä eroja.

LÄHTEET:

1. Halla T. 2007: Psykkisesti sairastunut maahanmuuttaja. *Duodecim*;123(4):469-75
2. Jukkapekka Jousimaa, Heidi Alenius, Sari Atula, Nora Berghem, Anna Kattainen, Ilkka Kunnamo, Hanna Pelttari, Martti Teikari 2017: *Depressio Lääkärin käsikirja*. S 1358-1359. *Duodecim Helsinki*
3. Castaneda A, Kuusio H, Skogberg N, Tuomisto K, Kytö S, Salmivuori E, Jokela S, Mäki-Opas J, Laatikainen T, Koponen P 2017 Suomen ulkomaalaistaustaisen väestön terveyden edistämiseen liittyy erityiskysymyksiä. *Duodecim*;133(10):993-1001,
4. Suvisaari J. 2013: Mielenterveyshäiriöiden esiintyvyyden sukupuolierot. *Suomen Lääkärilehti*;68(20):1487-1492
5. Williams N. 2014: PHQ-9. *Occupational Medicine*;64(2):139–140
6. *Depressio. Käypä hoito -suositus*. Suomalaisen Lääkäriseuran *Duodecimin* ja Suomen Psykiatriyhdistys ry:n asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura *Duodecim*, 2020 (viitattu 2.2.2021). www.kayahoito.fi
7. Päivikki Koponen, Shadia Rask, Natalia Skogberg, Anu Castaneda, Kristiina Manderbacka, Jaana Suvisaari, Hannamaria Kuusio, Tiina Laatikainen, Ilmo Keskimäki, Seppo Koskinen 2016: Suomessa vakituisesti asuvat maahanmuuttajat käyttävät vaihtelevasti terveyspalveluja. *Suomen Lääkärilehti* 12-13/2016 vsk 71: 907-914
8. Robert J. Spitzer, Dr. Janet B.W. Williams, Dr. Kurt Kroenke 1991: PHQ-9-terveyskysely. Pfizer. Englanninkielinen versio: http://www.phqscreeners.com/sites/g/files/g10016261/f/201412/PHQ-9_English.pdf . Suomenkielinen versio: <http://www.terveysportti.fi/xmedia/pgr/PHQ9.pdf>